

За джерелами формування обігові кошти поділяють на: власні та прирівняні до власних; залучені та інші. Власні обігові кошти – це кошти, що постійно перебувають у розпорядженні підприємства і сформовані за рахунок власних ресурсів (прибуток і ін.). У процесі руху власні обігові кошти можуть замінюватися коштами, що є частиною власних, авансованих на оплату праці, але тимчасово вільними (у зв'язку з одноразовістю виплати заробітної плати). Ці кошти називаються прирівняними до власних, або стійкими пасивами. Класифікація обігових коштів має важливе значення, оскільки дає змогу підприємству визначити оптимальний склад і структуру, потребу та джерела формування обігових коштів. Від цього значною мірою залежить фінансовий стан підприємства [2, с. 36-42].

Склад обігових коштів – це сукупність окремих елементів обігових виробничих фондів і фондів обігу. Склад обігових коштів у різних галузях господарства може мати певні особливості. Так, у виробничій сфері основні статті обігових коштів – це сировина, основні матеріали, незавершене виробництво, готова продукція. В окремих галузях промисловості є статті обігових коштів, що характерні лише для них. Наприклад, у металургійній промисловості в обігових коштах враховується змінне обладнання, а у добувних галузях до витрат майбутніх періодів включають витрати на гірничопідготовчі роботи [6, с. 461-471].

Структура обігових коштів – це питома вага вартості окремих статей обігових виробничих фондів і фондів обігу в загальній сумі обігових коштів. Структура обігових коштів має значні перепади в окремих галузях господарства. Вона залежить від складу і структури витрат на виробництво, умов поставок матеріальних цінностей, умов реалізації продукції (виконаних робіт, наданих послуг), здійснення розрахунків.

Література

1. **Никитенко О.** Формування процесу ефективного управління фінансами підприємств в умовах ринку // Торгівля і ринок України. – 2008. – Вип. 14. – Т. 2. – С. 237-241
2. **Воробйов Ю.М.** Формування власного фінансового капіталу підприємств // Фінанси України. – 2008. – № 6. – С. 36-42
3. **Іванов В.** Система управління фінансовими ресурсами ПФК / В. Иванов, Е. Степанова // Бизнес-информ. – 2008. – № 3-4. – С. 111-114
4. **Пойда К.П.** Фінансові ресурси підприємства / К.П. Пойда, Н.Н. Носик, С.С. Грабарчук // Фінанси України. – 2008. – № 1. – С. 96-106
5. **Хачатурян С.В.** Сутність фінансових ресурсів та їх класифікація // Фінанси України. – 2008. – № 4. – С. 77-81
6. **Шубін О.** Стратегічне управління як основна частина системи менеджменту управління // Журнал європейської економіки. – 2008. – Т. 5. – № 4. – С. 467-471.

УДК 338.246

*Доц. О.Й. Жабинець, канд. екон. наук – Львівський ДУ
внутрішніх справ МВС України*

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОГО СТРАХОВОГО ПРОСТОРУ

Проаналізовано основні моделі державного регулювання страхової діяльності, процеси інтернаціоналізації страхового бізнесу на європейському та світовому рівнях,

а також проблеми, які виникають у ході глобалізації міжнародних страхових ринків щодо уніфікації форм та методів державного регулювання страхової діяльності.

Ключові слова: державне регулювання страхової діяльності, глобалізація світового страхового простору, уніфікація регулювання страхової діяльності, "пруденційне" та "інтегроване" регулювання страхової діяльності.

Assoc. prof. O.Y. Zhabynets – Lviv state university of internal affairs of MVS of Ukraine

State regulation of insurance activities in context of world insurance space globalization

The article covers main models of state regulation of insurance activities, internalization of insurance business at European and world levels, as well as problems of unification of methods and forms of state regulation of insurance activities within the process of globalization of world insurance space.

Keywords: state regulation of insurance activities, globalization of world insurance space, unification of insurance activities regulation, prudential and integrated regulation of insurance activities.

Вступ. Проблема державного регулювання страхової діяльності не нова у теорії та практиці вітчизняного страхування. Проте, з огляду на процеси інтеграції та глобалізації світового страхового простору, вона набирає нової форми та змісту, особливо щодо впровадження міжнародного досвіду та використання в Україні прогресивних форм та методів державного регулювання страхової діяльності.

Досягнення цієї мети вимагає глибокого та всебічного аналізу резервів та можливостей національного страхування для найбільш безболісного та раціонального впровадження зарубіжних регуляторних технологій.

Постановка проблеми. Як твердять закордонні експерти, глобальний страховий ринок почав формуватися приблизно півсторіччя тому. Його суть полягає в переплетенні фінансових відносин, внаслідок яких національні страхові ринки впливають один на одного та на світовий страховий ринок загалом. При цьому виділяють два рівня інтеграції страхового ринку: на рівні Світової Організації Торгівлі, де функціонує глобальний страховий ринок, який об'єднує всі держави світу, та на рівні Європейського Співтовариства (далі – ЄС), до того ж аналогічно відбувається глобалізація його регулювання.

З огляду на це, виникає об'єктивна необхідність аналізу та оцінки особливостей та проблем уніфікації державного регулювання страхової діяльності у взаємозв'язку зі зазначеними вище процесами глобалізації європейського та світового страхового простору.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. За основу беруться дослідження зарубіжних та вітчизняних науковців і практиків (Н. Внукової, М. Жилкіної, К. Турбіної, О. Лубенської та ін.), а також інформація Міжнародної Асоціації Органів Страхового Нагляду (IAIS).

Більшість публікацій вітчизняних та зарубіжних науковців та практиків, які з'являються сьогодні в Україні, висвітлюють зарубіжний досвід державного регулювання страхової діяльності [1] та [5], водночас перестрахової [3, 4]. У них досить чітко сформульовано теоретичні аспекти, що стосуються

підходів до державного регулювання страхової діяльності в розвинених державах світу. Водночас практично відсутнім є аспект аналізу зміни політики державного регулювання страхової діяльності в контексті процесів глобалізації, що інтенсивно відбуваються сьогодні в межах європейського та світового страхового простору.

Мета дослідження. Метою нашого дослідження є аналіз причин та наслідків процесів глобалізації європейського та світового страхового простору та їх впливу на сферу державного регулювання страхової діяльності.

Виклад основного матеріалу. У світовій практиці використовують два основних підходи до державного регулювання страхової діяльності, кожен з яких реалізовується в рамках однієї зі систем права – "континентальної" та "англо-американської". Система "континентального" права ("романо-германська" або "кодифікована"), яка існує в Німеччині, Франції, Італії, Іспанії, Японії та інших державах, полягає у жорсткій законодавчій регламентації діяльності суб'єктів страхового ринку та систематичному контролі за дотриманням законодавства при проведенні страхових операцій. Слід зауважити, що саме цю модель державного регулювання страхової діяльності почала розвивати Україна на початку 90-х років.

За "англо-американською" системою права (системою "загального" або "прецедентного" права, яка діє в США, Великобританії, Австралії, Канаді та інших державах, закон не є найвищим та єдиним джерелом права; поряд із законом важливого значення набув судовий прецедент, а законодавством визначено найбільш загальні умови та правові межі економічної діяльності без їх деталізованої регламентації. У рамках цієї правової системи будується ліберальна модель регулювання страхування, в якій основну увагу приділяють контролю за фінансовим станом страхових компаній на підставі їх звітності, але відсутні жорстка регламентація, затвердження страхових тарифів тощо. Ліберальна модель може бути децентралізована та централізована залежно від державного устрою [4, с. 28]. Децентралізована модель державного регулювання, яка характерна для США, відповідає принципам економічного федералізму. Кожен штат має свою власну автономну страхову систему і, відповідно, власний наглядовий орган, який встановлює нормативи страхової діяльності в штаті та контролює звітність страховиків, які функціонують на його території. Єдиного органу з нагляду за страховою діяльністю в США не існує. Вимоги до страховиків не є уніфіковані, внаслідок чого в різних штатах страховики можуть працювати в принципово різних правових умовах. Централізована модель, яку використовують у Великобританії, характеризується єдністю системи регулювання. Британських страховиків контролюють єдиним органом з нагляду за страховою діяльністю, вони ж підпорядковані загальним правилам та нормативам. У британській моделі механізм державного регулювання доповнюється саморегулюванням, тобто в рамках цієї моделі деякі регулювальні функції держави передано саморегулювальним організаціям. Операції зі страхування, як і в континентальній моделі, підлягають ліцензуванню, однак нагляд за страховиками з боку державних органів порівняно слабкий та полягає, зазвичай, у здійсненні контролю за їх фінансовим станом.

Слід зауважити, що саме британська модель регулювання страхової діяльності була прийнята за основу при створенні уніфікованої системи регулювання на рівні Європейського Співтовариства. Серед основних ознак глобалізації страхового ринку виділяють наступні: пришвидшення концентрації страхового капіталу, а також активний процес купівлі акцій та злиття страховиків різних держав світу; інтернаціоналізація та географічний перерозподіл ризиків каналами міжнародного ринку перестрахування; інтернаціоналізація фінансових операцій страховиків.

Глобалізація регулювання страхової діяльності на відміну від глобалізації регулювання економіки загалом характеризується деякими особливостями, зокрема:

- інтернаціоналізація страхування та тісний зв'язок з фінансовою та інформаційною сферами забезпечують значно вищі темпи процесів глобалізації порівняно з іншими галузями економіки;
- "зарегульованість" страхової діяльності (на національному рівні), з одного боку, – ускладнює процеси інтеграції, оскільки виникають труднощі в напрямку уніфікації та визначенні єдиних законодавчих стандартів, а з іншого – сприяє, оскільки керованість страхового бізнесу допомагає оперативності впровадження тих чи інших нововведень, водночас на міждержавному рівні.

Дослідження процесів, що відбуваються на європейському ринку страхування, дають змогу стверджувати, що на сьогодні цей ринок характеризується дуже високим рівнем розвитку страхування і є унікальним прикладом інтегрованого страхового простору, в якому страхові компанії можуть реалізовувати свої страхові продукти у всіх європейських державах за принципом єдиної ліцензії, а споживачі можуть вибирати ті страхові продукти, які найбільшою мірою відповідають їх потребам [3, с. 10].

Інтернаціоналізація страхового бізнесу в Європейському Співтоваристві, безперечно, вимагала уніфікації його регулювання. Саме держави ЄС, котрі першими ввійшли до глобального страхового ринку, випередили всіх інших на шляху інтернаціоналізації його регулювання.

На європейському рівні міждержавна система регулювання страхової діяльності поєднує державне регулювання та саморегулювання, яке здійснюється міжнародними об'єднаннями страховиків, зокрема, Європейським комітетом зі страхування – ЄКС (Comite Europeen des Assurances, CEA). ЄКС – це консультаційний та координаційний центр з розвитку страхування у Європі, а також представницький центр – для захисту інтересів європейського страхового ринку у світовому масштабі.

Слід зауважити, що державне регулювання страхової діяльності в ЄС базується на ухваленні та виконанні Директив, які видаються окремо зі страхування життя та загального (ризикового) страхування. На думку європейських експертів, міждержавна система регулювання в Європейському Співтоваристві формувалась тричі:

1-ий етап (1973-1987 рр.) – зняття обмежень на діяльність філій та дочірніх організацій страховиків з держав-членів ЄС. На цьому етапі було ухвалено Першу Директиву ЄС зі страхування 73/239/ЕЕС (24 липня 1973 р.), яка стосувалася регулювання ризикового страхування. Відповідно до цієї Дирек-

тиви страховики держав-членів ЄС могли укласти договори з видів ризикового страхування в усіх тих інших членах-державх Співтовариства, де вони мали свої дочірні організації, філії чи відділення. Директива значно спростила порядок їх ліцензування та вирівнювала умови функціонування з національними страховиками.

Аналогічна Директива зі страхування життя була прийнята значно пізніше (у 1979 р.), однак відповідно до неї режим функціонування страховиків, що займалися страхуванням життя, за межами своєї держави був більш жорстким порівняно зі страховиками загального страхування.

2 етап (1987-1994 рр.) – перехідний до уніфікованого регулювання. У 1987 р. було підписано Угоду про Єдину Європу, відповідно до якої Європейське Співтовариство розпочало роботу щодо створення єдиного європейського ринку з широким спектром страхових послуг, які підпадали під сферу уніфікованого регулювання.

Власне через це почала діяти ще одна Директива, процес ухвалення якої почався ще в 1975 р. і тривав 12 років – до моменту кінцевого оформлення в червні 1987 р. Зазначена Директива давала змогу проведення операцій з ризикового страхування страховими компаніями держав-членів Союзу на території будь-якої держави ЄС без отримання відповідного дозволу в місцевих органах нагляду. Прийняття зазначеної Директиви фактично означало взаємне визнання усіма членами Союзу систем ліцензування страхової діяльності. Крім того, Директива містила вимогу інформувати органи страхового нагляду про діяльність дочірніх організацій та філій в державах, що не входили до ЄС (дещо пізніше частину з обмежень на діяльність за межами ЄС було знято).

Необхідно зазначити, що процес інтеграції ринків страхування життя проходив повільніше, ніж у загальному страхуванні. Це було пов'язано з тим, що найбільшим європейським страховикам, які займалися саме ризиковим страхуванням, доступ на сусідні з національним ринки був вкрай необхідним.

Інші Директиви ЄС зі страхування стосувалися діяльності страхової компанії, а саме: стандартів обліку та звітності, інвестиційної діяльності, організації страхового аудиту тощо. Необхідно зазначити, що більша частина цієї групи Директив не є обов'язковими до виконання, а мають рекомендаційний характер: їх застосування на внутрішньому ринку кожної держави залежить виключно від рішення регулювального органу.

3 етап – з 1994 р. – функціонування єдиного європейського страхового ринку з уніфікованим регулюванням. У межах ЄС було відкрито кордони для взаємного надання страхових послуг без юридичного оформлення комерційної присутності на території тієї чи іншої держави-члена ЄС. Внаслідок цього відбувається швидке зближення національних систем регулювання страхової діяльності.

Процес інтеграції в ЄС сприяв тому, що у державах, де протягом тривалого часу використовувалась континентальна модель регулювання, почали проявлятися риси, які є характерними для ліберальної моделі. У Франції, наприклад, у 1986 р. було скасовано встановлені державою межі коливання страхових тарифів, а на початку 90-х років від контролю за тарифами відмовились (одними з останніх) Німеччина та Італія.

Уніфікація вимог у Директивах ЄС не означає, що треба ліквідувати національні системи регулювання страхового ринку. Навпаки, за національними регуляторами залишено виключне право нагляду за функціонуванням вітчизняних та іноземних страховиків, контроль за їх фінансовим станом тощо. Крім цього, Директиви ЄС – це лише інструмент прямого регулювання, а непряме (економічне) повністю здійснюється в рамках національних систем (наприклад, оподаткування страхової діяльності). Тобто, вибір моделі державного регулювання, його форм та методів залежить від особливостей конкретного страхового ринку, специфіки його економічного розвитку та національних традицій.

Глобалізація страхового ринку відбувається не тільки в межах двох протилежних систем – "континентальної" та "англо-американської", але й в межах світового страхового простору. Наукові дослідження дають змогу твердити, що системи державного регулювання страхових ринків США (як єдиного національного ринку, що складається з ринків окремих штатів) та ЄС (як єдиного європейського ринку, що формується з національних ринків окремих держав) поступово уподібнюються, зокрема, в сфері регулювання фінансової надійності та платоспроможності страховиків. Крім того, відбувається постійне взаємопроникнення бізнесу, обмін страховими та перестраховими послугами, інформаційний обмін тощо.

Слід зауважити, що при цьому взаємодія на рівні органів страхового нагляду відбувається більшою мірою, ніж на рівні страхових компаній. Свідченням цього є створення у 1993 р. Міжнародної Асоціації Органів Страхового Нагляду (IAIS), до якої ввійшли США, європейські держави, Росія, Україна та ін. Принципи, на яких базуються нормативні та методологічні розробки IAIS, відповідають британській моделі регулювання, а принципи її створення та об'єднання органів страхового нагляду – американській (за зразком Національної асоціації страхових комісарів США).

Паралельно з інтеграцією систем державного регулювання проходять також процеси об'єднання систем саморегулювання. На міжнародному рівні об'єднуються союзи та асоціації трьох основних учасників страхового ринку: страховиків, професійних страхових посередників та споживачів страхових послуг [1, с. 121].

Страхові ринки розвинених держав світу та системи їх регулювання достатньо різноманітні. Кожна з держав на базі однієї із зазначених вище моделей розвиває свою унікальну систему, властиву тільки їй. Наприклад, скандинавська система, якій властиве державне регулювання соціального страхування та стимулювання розвитку взаємного страхування в рамках так званої "шведської моделі" макроекономічного регулювання, або система регулювання страхування в Голландії, яка вважається найбільш ліберальною в Західній Європі.

Цікавим є різновид континентальної моделі регулювання Японії. На сьогодні Японія є однією з лідерів світового страхового ринку. Страхова система Японії найбільш закрита для участі іноземних страховиків та жорстко регульована, особливо, в тарифній політиці. Тут діє найжорсткіший порядок

отримання ліцензії та підтримується режим жорсткого протекціонізму вітчизняних страховиків, які до того ж практично не беруть участі в міжнародних об'єднаннях учасників страхового ринку.

У ході глобалізації міжнародних страхових ринків виникає низка проблем, що є характерними для багатьох держав, зокрема:

Проблема "федералізму" страхового нагляду, яка характерна для держав з федеративним устроєм. Її вирішення є принципово різним для різних моделей. Так, наприклад, німецька модель передбачає концентрацію регулятивних функцій у федеральному центрі, до того ж територіальним органам у федеральних землях відведено лише здійснення поточного контролю. Протилежною є американська модель, в якій відбувається повна децентралізація регулювання та віднесення регулятивних функцій до компетенції штатів. Проміжною між ними є канадська модель, в якій здійснюється рівномірний розподіл функцій між федеральним центром та провінціями [2, с. 8-11].

Вдосконалення страхового законодавства, динаміка степені жорсткості регулювальних функцій. Проблема гармонізації страхових законодавств та вирівнювання рівнів нагляду послідовно вирішується лише в державах-членах ЄС. Залучення інших держав до цього процесу залишається у далекій перспективі.

Зростання значення непрямого регулювання (особливо податкового), а також участі в регулюванні державних органів, що безпосередньо не займаються страховим надглядом (податкової служби та податкової міліції, органів, що протидіють економічній злочинності, водночас і страховому шахрайству та ін.).

Зростання значення регулювання перестрахування та страхового посередництва. Розвиток страхового ринку вимагає нагляду не тільки за страховиками, але й за іншими учасниками страхових правовідносин, насамперед, перестраховиками, страховими брокерами та агентами.

Співвідношення "пруденційного" та "інтегрованого" регулювання страхової діяльності. Залежно від рівня розвитку страхування надгляд у державі здійснюється або "пруденційно", тобто виключно за страхуванням, або "інтегровано", тобто за страхуванням та іншими сферами фінансових послуг. Потреба в інтегрованому регулюванні виникла внаслідок процесів об'єднання страхового бізнесу з діяльністю інших фінансових установ (зокрема, банків) та утворення єдиних фінансових груп.

Висновки. Отже, незважаючи на різноманітність систем державного регулювання страхової діяльності, в усіх розвинених державах світу механізм державного регулювання формувався відповідно до особливостей національного страхового ринку, форми державного устрою та соціально-економічного розвитку держави. Постійний розвиток страхових ринків вимагає певних змін в наявних на сьогодні регулювальних системах, які повинні відповідати сучасним потребам ринку та загальноекономічним процесам у державі загалом.

Література

1. Внукова Н.М. Страхування: теорія та практика : навчально-методичний посібник / Н.М. Внукова, В.І. Успенко, Л.В. Временко. – Х. : Бурун книга, 2004. – 371 с.

2. **Конференція страховиків.** Здобутки – є, проблеми заважають // Україна – BUSINESS. – 2005. – № 19. – С. 3.
3. **Лубенська О.** Види перестрахового нагляду, які використовуються на території ЄС та в інших країнах // Страхова справа. – 2003. – № 1. – С. 12-13.
4. **Міжнародна асоціація органів** страхового нагляду – Стандарт № 8: "Здійснення нагляду за перестраховиками" / переклад І. Зискінда // Страхова справа. – 2003. – № 4. – С. 44-49.
5. **Турбина К.Е.** Тенденции развития мирового рынка страхования. – М. : Анкил, 2002. – 256 с.

УДК 336

*Доц. Я.С. Карп'як, канд. екон. наук; асист. В.І. Воськало –
НУ "Львівська політехніка"*

ІНВЕСТИВАННЯ ЖИТЛОВОГО БУДІВНИЦТВА ЗА ДОГОВОРАМИ ЧАСТКОВОЇ (ПАЙОВОЇ) УЧАСТІ ТА ІНВЕСТИЦІЙНИМИ ДОГОВОРАМИ

Розглянуто особливості організації фінансування будівництва за договорами часткової (пайової) участі та інвестиційними договорами, ризики у разі укладання цих договорів для інвесторів та забудовників та оподаткування операцій за такими договорами.

Assoc. prof. Ya.S. Karpiak; assist. V.I. Voskalo – NU "L'vivs'ka Politekhnika"

Investing of housing building is by agreements of partial (ration) participation and agreements of investments

In the article the features of organization of financing of building are considered by agreements of partial (ration) participation and agreements of investments, risks at a conclusion these agreements for investors and person buildings and taxation of operations by these agreements.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливішими науковими та практичними завданнями

Будівництво житла в Україні здійснюється здебільшого за рахунок коштів громадян, які бажають придбати це житло. Придбання житла на первинному ринку здійснюється, в основному, не за договорами купівлі-продажу, а за договорами часткової (пайової) участі та інвестиційними договорами. Таким чином, виникає значний розрив між моментом оплати за будівництво житла та моментом отримання права власності на нього, що породжує певні ризики у недотриманні умов договорів, виникають суперечності у визначенні дати та бази оподаткування отриманих від інвестора коштів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми

Особливості придбання житла на первинному ринку висвітлюють у своїх роботах: В. Башта, який розглядає ризики пов'язані з придбанням квартир на первинному і вторинному ринках; Н. Задерей, І. Наумець, які розглядають переваги і недоліки різних схем придбання житла на первинному ринку; В. Шмиголь, яка розглядає юридичні аспекти та мінімізацію ризиків у разі придбання житла в новобудовах та інші. Однак багато питань залишаються суперечливими та нерозкритими до кінця.